Teismo praktikos rinkinys

GENERALINIO ADVOKATO
NILS WAHL IŠVADA,
pateikta 2018 m. rugsėjo 13 d.[1]

Byla C-387/17

Presidenza del Consiglio dei Ministri
prieš
Fallimento Traghetti del Mediterraneo SpA

(*Corte suprema di cassazione* (Kasacinis teismas, Italija) pateiktas prašymas priimti prejudicinį sprendimą)

„Prašymas priimti prejudicinį sprendimą – Valstybių teikiama pagalba – Esama ir nauja pagalba – Kvalifikavimas – Pagalba, suteikta prieš liberalizuojant iš pradžių konkurencijai uždarą rinką – Įmonės, kuriai pagalbos priemonės skirtos nesant Komisijos sprendimo, konkurentės ieškinys dėl žalos atlyginimo – Galimybė remtis Reglamente (EB) Nr. 659/1999 numatytomis senaties termino taisyklėmis“

Įžanga

1. Ši byla yra viena iš daugelio, kuriose pateikiamas prašymas priimti prejudicinį sprendimą dėl Italijos Respublikos subsidijų, apie kurias nebuvo pranešta Europos Komisijai ir kurios 1976–1980 m. laikotarpiu buvo suteiktos jūrų transporto įmonei *Tirrenia di Navigazione SpA* (toliau – *Tirrenia*).

2. Šią jurisprudencijos „sagą“ tikrai galima paaiškinti tuo, kad Italijos valdžios institucijos pademonstravo tam tikrą inertiškumą, o kartu ir savo išradingumą, kurį drąsiai pasitelkė rengdamos teisinius argumentus, tam, kad padarytų visas iš ginčijamų valstybės suteiktos pagalbos priemonių neteisėtumo kylančias išvadas. Tai patvirtina ir pozicija, kurios jos ketina laikytis šioje byloje.

3. Ginčas pagrindinėje byloje susijęs su ieškiniu dėl žalos atlyginimo, nukreiptu prieš Italijos Respubliką, kurį pareiškė įmonės *Tirrenia* konkurentė *Fallimento Traghetti del Mediterraneo SpA* (toliau – FTDM), siekdama gauti žalos, tariamai patirtos dėl šių subsidijų suteikimo, atlyginimą. Vis dėlto dėl šių subsidijų, kurias prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas pripažino valstybės pagalba, kaip ši suprantama pagal SESV 107 straipsnio 1 dalį, teisėtumo ir suderinamumo su Europos Sąjungos taisyklėmis nebuvo priimtas Komisijos sprendimas („stand-alone private enforcement“ situacija).

1 Originalo kalba: prancūzų.

4. Visų pirma kyla klausimas, ar tam, kad priemonės būtų pripažintos „esama“ arba „nauja“ pagalba, svarbi aplinkybė, kad aptariamos subsidijos buvo mokamos įmonei, kuri veikė dar oficialiai neliberalizuotoje rinkoje. Teisingumo Teismo taip pat klausiama, ar Reglamente (EB) Nr. 659/1999 esančios taisyklės dėl Komisijos reikalavimui taikomos senaties [2] gali turėti įtakos ieškinio dėl žalos atlyginimo, koks nagrinėjamas pagrindinėje byloje, pagrįstumui, ir, jei taip, tai kokiu mastu. Taigi, šia byla suteikiama galimybė priminti tam tikrus pagrindinius principus, kuriais grindžiama valstybės pagalbos kontrolės sistema ir nacionalinių teismų vaidmuo, atliekamas šiame kontekste.

Teisinis pagrindas

Sąjungos teisė

5. Reglamento Nr. 659/1999 1 straipsnyje „Apibrėžimai“ nustatyta:

„Šiame reglamente:

<…>

b) „esama pagalba“ – tai:

<…>

iv) pagalba, kuri pagal 15 straipsnį yra laikoma esama pagalba;

v) pagalba, kuri yra esama pagalba, nes galima nustatyti, ar jos patvirtinimo metu tai nebuvo pagalba, o tokia ji tapo vėliau dėl bendrosios rinkos vystymosi, ir nebuvo atitinkamos valstybės narės pakeista. Jeigu pagal Bendrijos teisės aktus liberalizavus veiklą tam tikros priemonės tampa pagalba, po nustatytos liberalizavimo datos esama pagalba jos nebelaikomos;

<…>“

6. Reglamento Nr. 659/1999 15 straipsnyje „Senaties terminas“ numatyta:

„1. Komisijos įgaliojimams išieškoti pagalbą taikomas dešimties metų senaties terminas.

2. Senaties terminas prasideda tą dieną, kai gavėjui priteisiama [skiriama] neteisėta pagalba kaip individuali pagalba arba pagal atitinkamą pagalbos sistemą. Bet kuri su neteisėta pagalba susijusi priemonė, kurios imasi Komisija arba jos prašymu veikianti valstybė narė, nutraukia senaties terminą. Po kiekvieno senaties termino nutraukimo laikas skaičiuojamas iš naujo [Kaskart nutraukus senaties terminą, laikas pradedamas skaičiuoti iš naujo]. Senaties terminas sustabdomas, kol Komisijos sprendimas nagrinėjamas Europos Bendrijų [Sąjungos] Teisingumo Teisme.

3. Bet kuri pagalba, kuriai taikomas senaties terminas yra pasibaigęs, yra laikoma esama pagalba.“

2 1999 m. kovo 22 d. Tarybos reglamentas, nustatantis išsamias [SESV 108] straipsnio taikymo taisykles (OL L 83, 1999, p. 1; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 8 sk., 1 t., p. 339). Reglamentas Nr. 659/1999 buvo panaikintas ir pakeistas 2015 m. liepos 13 d. Tarybos reglamentu (ES) 2015/1589, nustatančiu išsamias [SESV 108] straipsnio taikymo taisykles (OL L 248, 2015, p. 9).

Italijos teisė

7. Pagrindinėje byloje nagrinėjamos subsidijos, skirtos jūrų laivininkystės įmonei *Tirrenia*, FTDM konkurentei, pagal 1974 m. gruodžio 20 d. *Legge n. 684 – Ristrutturazione dei servizi maritimi di preminente interesse nazionale* (Įstatymas Nr. 684 dėl didžiausios nacionalinės svarbos pervežimų jūra paslaugų pertvarkymo (GURI, Nr. 336, 1974 m. gruodžio 24 d., p. 9008, toliau – Įstatymas Nr. 684)), konkrečiau – pagal jo 19 straipsnį.

8. Įstatymo Nr. 684 7 straipsnyje numatyta:

„Laivybos ministras kartu su finansų ministru ir valstybės turimų akcijų valdymo ministru gali suteikti subsidijas, skirtas teikti ankstesniame straipsnyje nurodytoms paslaugoms, pasirašant metus galiojančias *ad hoc* sutartis.

Subsidijos, nurodytos ankstesniame punkte, turi užtikrinti paslaugos valdymą trejus metus ekonominės pusiausvyros sąlygomis. Šios subsidijos nustatomos iš anksto, remiantis pajamomis, investicijų amortizacija, veiklos, organizacinėmis ir finansinėmis išlaidomis.

<…>“

9. Įstatymo Nr. 684 8 straipsnyje nustatyta:

„Susisiekimo su mažosiomis ir didžiosiomis salomis paslaugos, nurodytos 1 straipsnio c punkte, ir techniškai bei ekonomiškai reikalingi galimi [maršrutų] ilginimai turi užtikrinti reikalavimų, susijusių su atitinkamų regionų, ypač *Mezzogiorno*, ekonominiu ir socialiniu vystymu, patenkinimą.

Todėl laivybos ministras kartu su finansų ministru ir valstybės turimų akcijų valdymo ministru, gali suteikti subsidijas, skirtas teikti minėtoms paslaugoms, pasirašant *ad hoc* sutartį dvidešimties metų laikotarpiui.“

10. Įstatymo Nr. 684 9 straipsnyje teigiama:

„Ankstesniame straipsnyje numatytoje sutartyje turi būti nurodyta:

1) vykdytinų maršrutų sąrašas;

2) kiekvieno maršruto dažnumas;

3) kiekvieną maršrutą vykdančių laivų tipai;

4) subsidija, kuri turi būti nustatoma atsižvelgiant į bendras pajamas, investicijų amortizaciją, veiklos, organizacines ir finansines išlaidas.

Iki kiekvienų metų birželio 30 d. yra tikslinama už minėtus metus skirtina subsidija, jei prieš tai ėjusiais metais bent vienas sutartyje nurodytas ekonominis rodiklis pasikeitė daugiau nei viena dvidešimtąja dalimi, palyginti su to paties rodiklio verte, į kurią buvo atsižvelgta nustatant ankstesnę subsidiją.“

11. Įstatymo Nr. 684 18 straipsnyje nustatyta:

„Finansinė našta, susijusi su šio įstatymo taikymu, yra dengiama iki 93 milijardų lirų iš į Laivybos ministerijos numatomų išlaidų 1975 metams 3061 skirsnį jau įtrauktų lėšų ir iš lėšų, kurios bus įtrauktos į atitinkamus skyrius paskesniais finansiniais metais.“

12. Įstatymo Nr. 684 19 straipsnyje nurodyta:

„Iki šiame įstatyme numatytų sutarčių patvirtinimo laivybos ministras finansų ministro pritarimu mėnesiniais atidėjimais perveda avansą, kurio bendra suma neviršija [90 %] bendros 18 straipsnyje nurodytos sumos.“

13. Dėl Įstatymo Nr. 684 buvo priimta įgyvendinimo priemonė, t. y. 1979 m. birželio 1 d. *Decreto del presidente della Repubblica n. 501 – Regolamento di esecuzione della legge 20 dicembre 1974, n. 684* (Italijos Respublikos prezidento dekretas Nr. 501 dėl Įstatymo Nr. 684 įgyvendinimo (GURI, Nr. 285, 1979 m. spalio 18 d., p. 8531)), jo 7 straipsnyje nurodyta, kad pagal minėto įstatymo 19 straipsnį avansas bendrovėms, teikiančioms didžiausios nacionalinės svarbos paslaugas, mokamas iki aktų, susijusių su naujų sutarčių sudarymu, užregistravimo Audito Rūmuose.

Pagrindinė byla, prejudiciniai klausimai ir procesas Teisingumo Teisme

14. Iš 2006 m. birželio 13 d. Sprendimo *Traghetti del Mediterraneo* (C-173/03, EU:C:2006:391) ir 2010 m. birželio 10 d. Sprendimo *Fallimento Traghetti del Mediterraneo* (C-140/09, EU:C:2010:335), kuriuose pateikti prašymai priimti prejudicinius sprendimus susiję su pagrindinėje byloje nagrinėjamu ginču ir į kuriuos daroma nuoroda dėl detalesnių faktinių aplinkybių, susiklosčiusių prieš priimant šiuos sprendimus, ir vykusios procedūros, aišku, kad FTDM ir *Tirrenia* yra dvi jūrų transporto įmonės, kurios 1970-aisiais vykdė reguliarius pervežimus jūra tarp žemyninės Italijos ir Sardinijos bei Sicilijos salų.

15. 1981 m. FTDM pareiškė *Tribunale di Neapoli* (Neapolio teismas, Italija) ieškinį *Tirrenia*, reikalaudama atlyginti žalą, kurią ji tariamai patyrė 1976–1980 m. laikotarpiu dėl *Tirrenia* vykdytos mažų kainų politikos teikiant būtent šias pervežimų jūra paslaugas. FTDM, be kita ko, tvirtino, kad ši mažų kainų politika buvo įmanoma dėl viešųjų subsidijų, skirtų pažeidžiant Sąjungos taisykles dėl valstybės pagalbos.

16. Vis dėlto FTDM ieškinys buvo atmestas 1993 m. gegužės 26 d. sprendimu, jį 1996 m. gruodžio 13 d. sprendimu patvirtino *Corte d'appello di Napoli* (Neapolio apeliacinis teismas, Italija).

17. Dėl šio sprendimo FTDM, kuri per tą laiką tapo likviduojama įmone, bankroto administratoriaus pateiktą kasacinį skundą 2000 m. balandžio 19 d. sprendimu atmetė *Corte suprema di cassazione* (Kasacinis teismas, Italija); jis, be kita ko, atsisakė patenkinti kasatoriaus prašymą kreiptis į Teisingumo Teismą dėl Sąjungos teisės išaiškinimo, motyvuodamas tuo, kad bylą iš esmės nagrinėjusių teismų sprendimas neprieštaravo atitinkamoms nuostatoms ir atitiko Teisingumo Teismo jurisprudenciją.

18. 2002 m. balandžio 15 d. dokumentu FTDM bankroto administratorius *Tribunale di Genova* (Genujos teismas, Italija) pareiškė Italijos Respublikai ieškinį, nurodydamas įvairius šios valstybės atsakomybės pagrindus, susijusius, pirma, su jos teisėkūros funkcijomis, nes pagal Įstatymą Nr. 684 suteikta pagalba yra nesuderinama su EB sutartimi, antra, su jos teisminėmis funkcijomis, nes 2000 m. balandžio 19 d. *Corte suprema di cassazione* (Kasacinis teismas) sprendimu ji neįvykdė pareigos pateikti Teisingumo Teismui prejudicinį klausimą dėl Įstatymo Nr. 684 atitikties Sąjungos teisei, ir galiausiai su jos administracine funkcija, nes nepranešė *Corte suprema di cassazione* (Kasacinis teismas) apie Komisijos pradėtą pažeidimo tyrimo procedūrą dėl minėto įstatymo ir kartu neįvykdė lojalaus bendradarbiavimo su Europos institucijomis pareigos.

19. Taigi, FTDM prašė priteisti iš Italijos Respublikos atlyginti patirtą žalą, įvertintą 9 240 000 EUR.

20. 2003 m. balandžio 14 d. *Tribunale di Genova* (Genujos teismas) kreipėsi į Teisingumo Teismą su prašymu priimti prejudicinį sprendimą, dėl kurio buvo priimtas 2006 m. birželio 13 d. Sprendimas *Traghetti del Mediterraneo* (C-173/03, EU:C:2006:391).

21. Po šio sprendimo *Tribunale di Genova* (Genujos teismas) 2009 m. vasario 27 d. sprendimu konstatavo, „kad valstybės veiksmai, susiję su teisminėmis funkcijomis, yra neteisėti“, ir atskira nutartimi nurodė tęsti procesą, susijusią su prašymu atlyginti žalą, atsiradusią dėl šių neteisėtų veiksmų. Būtent šiame minėto proceso etape kilus abejonių dėl Sąjungos teisės valstybės pagalbos srityje išaiškinimo, šis teismas vėl kreipėsi į Teisingumo Teismą su prašymu priimti prejudicinį sprendimą, dėl kurio buvo priimtas 2010 m. birželio 10 d. Sprendimas *Fallimento Traghetti del Mediterraneo* (C-140/09, EU:C:2010:335); jame Teisingumo Teismas nusprendė:

„Sąjungos teisė turi būti aiškinama taip, kad subsidijos, suteiktos tokiomis aplinkybėmis, kokios aptariamos nagrinėjamoje byloje, pagal nacionalinės teisės nuostatas, numatančias avansinius mokėjimus prieš sutarties patvirtinimą, yra pripažįstamos valstybės pagalba, jei šios subsidijos gali daryti poveikį valstybių narių tarpusavio prekybai ir iškraipyti konkurenciją ar kelti tokio iškraipymo grėsmę, o tai turi patikrinti nacionalinis teismas.“

22. 2012 m. liepos 30 d. *Tribunale di Genova* (Genujos teismas) nurodė Italijos Respublikai sumokėti FTDM 2 330 355,78 EUR sumą kartu su teisės aktuose nustatytomis palūkanomis ir atsižvelgiant į valiutos kitimo kursą, kaip žalos, patirtos dėl neteisėto valstybės elgesio atliekant savo teisminę funkciją, atlyginimą.

23. Pirmiausia skundą dėl šio sprendimo pateikė Italijos Respublika, o priešpriešinį skundą – FTDM.

24. 2014 m. liepos 24 d. sprendimu *Corte d'appello di Genova* (Genujos apeliacinis teismas, Italija) panaikino pirmosios instancijos teismo sprendimą ir priėmė sprendimą dėl bylos esmės.

25. Šis teismas atmetė FTDM žalos atlyginimo reikalavimus, grindžiamus Italijos Respublikos atsakomybe atliekant savo teismines ir administracines funkcijas, tačiau patenkino reikalavimą, grindžiamą šios valstybės narės atsakomybe atliekant teisėkūros funkciją, nes Italijos Parlamentas priėmė Įstatymą Nr. 684, ir priteisė iš šios valstybės narės atlyginti FTDM patirtą žalą, įvertintą 2 330 355,78 EUR, kartu su teisės aktuose nustatytomis palūkanomis ir atsižvelgiant į valiutos kitimo kursą.

26. *Corte d'appello di Genova* (Genujos apeliacinis teismas), be kita ko, nusprendė, kad atitinkama valstybės pagalba tiek, kiek jos skyrimo data nėra ankstesnė už EB sutarties įsigaliojimo datą, laikytina „nauja pagalba“, apie kurią turėjo būti pranešta pagal EB sutarties 93 straipsnio 3 dalį (vėliau tapusią EB 88 straipsnio 3 dalį, paskui – SESV 108 straipsnio 3 dalį), nes, negavus tokio pranešimo, turėtų būti konstatuotas Sąjungos teisės pažeidimas.

27. *Corte d'appello di Genova* (Genujos apeliacinis teismas) sprendimą apskundė *Presidenzia del Consiglio dei Ministri* (Ministrų Tarybos prezidiumas) prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiame teisme. Šis, be kita ko, tvirtina, kad *Tirrenia* suteikta pagalba buvo neteisingai kvalifikuota kaip nauja, o ne esama pagalba.

28. Kaip pažymi prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, siekiant, kad valstybės neliberalizuotoje rinkoje suteikta pagalba, kaip antai nagrinėjama pagrindinėje byloje, būtų teisiškai kvalifikuota kaip esama arba kaip nauja pagalba, visų pirma reikia išnagrinėti Reglamento Nr. 659/1999 1 straipsnio b punkto v papunkčio taikymą *ratione temporis*, taip pat jo taikymo sritį.

29. Toliau šis teismas akcentuoja vieno konkrečios rinkos požymio, t. y. jos liberalizavimo nebuvimo, svarbą. Taigi jis mano, jog 2000 m. birželio 15 d. Sprendimo *Alzetta ir kt. / Komisiją* (T-298/97, T-312/97, T-313/97, T-315/97, T-600/97–T-607/97, T-1/98, T-3/98–T-6/98 ir T-23/98, EU:T:2000:151, toliau – Sprendimas *Alzetta*) 143 punkte Bendrasis Teismas suformavo principą, kad iš pradžių konkurencijai neatvertoje rinkoje įgyvendinama pagalbos schema, liberalizavus šią rinką,

laikytina esamos pagalbos schema. Šis Bendrojo Teismo teiginys patvirtintas 2004 m. balandžio 29 d. Sprendimo *Italija / Komisija* (C-298/00 P, EU:C:2004:240) 66–69 punktuose. Todėl, siekiant teisiškai kvalifikuoti pagrindinėje byloje nagrinėjamą pagalbą kaip esamą arba naują pagalbą, reikia taip pat išnagrinėti minėto principo taikymo sritį.

30. Galiausiai prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teismui kyla abejonių dėl Reglamento Nr. 659/1999 1 straipsnio b punkto iv papunkčio, siejamo su šio reglamento 15 straipsniu, taikymo valstybės pagalbos, suteiktos iki to reglamento įsigaliojimo, atveju. Šio teismo teigimu, iš 2015 m. balandžio 16 d. Sprendimo *Trapeza Eurobank Ergasias* (C-690/13, EU:C:2015:235) matyti, kad šios nuostatos galėtų būti taikomos faktinėms aplinkybėms, susiklosčiusioms iki to reglamento įsigaliojimo.

31. Šiomis aplinkybėmis *Corte suprema di cassazione* (Kasacinis teismas) nusprendė sustabdyti bylos nagrinėjimą ir pateikti Teisingumo Teismui tokius prejudicinius klausimus:

„1. Ar pripažįstant minėtą pagalbą („esama“, o ne „nauja“) taikomas ir, jei taip, tai kiek taikomas Reglamento Nr. 659/1999 1 straipsnio b punkto v papunktis, kuriame numatyta: „pagalba, kuri yra esama pagalba, nes galima nustatyti, kad jos patvirtinimo metu tai nebuvo pagalba, o tokia ji tapo vėliau dėl bendrosios rinkos vystymosi, ir nebuvo atitinkamos valstybės narės pakeista. Jeigu pagal Bendrijos teisės aktus liberalizavus veiklą tam tikros priemonės tampa pagalba, po nustatytos liberalizavimo datos esama pagalba jos nebelaikomos“; arba ar taikomas ir, jei taip, tai kiek taikomas principas (kurio apimtis formaliai skiriasi nuo minėtos pozityviosios teisės normos apimties) – kurį Bendrasis Teismas įtvirtino [Sprendimo *Alzetta* 143 punkte] ir kurį Europos Sąjungos Teisingumo Teismas patvirtino, kiek tai susiję su šia byla, 2004 m. balandžio 29 d. sprendime *Italija / Komisija* (C-298/00 P, EU:C:2004:240, 66–69 punktai), – pagal kurį „<…> iš pradžių konkurencijai neatvertoje rinkoje įgyvendinama pagalbos schema, liberalizavus šią rinką, laikytina egzistuojančia pagalbos schema, nes įvedimo momentu ji nepateko į Sutarties 92 straipsnio 1 dalies (vėliau: 87 straipsnio 1 dalies) taikymo sritį, kuri dėl joje įtvirtintų sąlygų, t. y. įtakos prekybai tarp valstybių narių ir konkurencijos iškraipymo, taikytina vien konkurencijai atviruose sektoriuose“?

2. Ar kvalifikuojant minėtą pagalbą taikomas ir, jei taip, tai kiek taikomas to paties Reglamento Nr. 659/1999 1 straipsnio b punkto iv papunktis, kuriame numatyta, kad „esama“ pagalba pripažįstama „pagalba, kuri pagal 15 straipsnį yra laikoma esama pagalba“ (minėtame 15 straipsnyje įtvirtintas dešimties metų senaties terminas reikalauti susigražinti neteisėtai suteiktą pagalbą), o gal taikomi ir, jei taip, tai kiek taikomi (minėtoje pozityviosios teisės normoje įtvirtintam principui analogiški arba ne analogiški) teisėtų lūkesčių apsaugos ir teisinio tikrumo principai, kuriuos ne kartą patvirtino pats Europos Sąjungos Teisingumo Teismas?“

32. Rašytines pastabas pateikė FTDM, Italijos, Prancūzijos vyriausybės ir Komisija. Teismo posėdis, kuriame dalyvavo šios suinteresuotosios šalys, įvyko 2018 m. birželio 7 d.

Analizė

33. Kaip nurodžiau šios išvados įžangoje ir kaip matyti iš pirma išdėstytų faktinių aplinkybių, Italijos valdžios institucijos pademonstravo tam tikrą inertiškumą, siekdamos išvengti atsakomybės dėl ginčijamų subsidijų suteikimo, o tai, mano nuomone, prieštarauja valstybės pagalbos taisyklėms.

34. Ši byla ypatinga tuo, kad, nepaisant fakto, jog *Corte d'appello di Genova* (Genujos apeliacinis teismas) patenkino FTDM prašymą dėl žalos atlyginimo, motyvuodamas, be kita ko, tuo, kad ginčijama pagalba turėjo būti laikoma „nauja“ neteisėtai suteikta pagalba, Italijos valdžios institucijos prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiame teisme ir toliau tvirtino, kad ši pagalba iš tiesų

turi būti laikoma „esama“ pagalba. Šios valdžios institucijos teigia, kad aptariama pagalba, pirma, buvo suteikta tuo metu, kai jūrų kabotažo veikla dar nebuvo liberalizuota, ir, antra, nebuvo užginčyta Komisijos per dešimties metų senaties terminą, įtvirtintą Reglamento Nr. 659/1999 15 straipsnyje (žr. šio reglamento 1 straipsnio b punkto iv papunktį).

35. Nors grįsdamos pirmąjį pagrindą, kuriame tvirtinama, kad aptariama pagalba laikytina esama pagalba, Italijos valdžios institucijos nurodė, kad nereikėtų atsižvelgti į Reglamento Nr. 659/1999 1 straipsnio b punkto v papunktyje pateiktą apibrėžimą, nes jis neatspindi teisės, taikytinos tuo momentu, kai buvo skirtos nagrinėjamos priemonės, grįsdamos antrąjį pagrindą jos tvirtino, kad ši pagalba atitinka šio reglamento 1 straipsnio b punkto iv papunktyje pateiktą apibrėžimą [3].

36. Be to, manau, kad prieš pradedant paeiliui nagrinėti kiekvieną klausimą, kurį pateikė prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, reikia priminti tam tikrus pagrindinius dalykus, susijusius su esančios ir naujos pagalbos atskyrimo reikšme, svarba ir šiomis konkrečiomis aplinkybėmis – su įtaka, kurią Reglamente Nr. 659/1999 esantys apibrėžimai gali turėti naujos arba esančios pagalbos kvalifikavimui.

Įžanginės pastabos dėl esamos ir naujos pagalbos atskyrimo ir dėl Reglamento Nr. 659/1999 taikymo srities šiuo klausimu

37. Gerai žinoma, kad valstybės priemonės kvalifikavimas kaip „naujos“ arba kaip „esamos“ pagalba turi tam tikrų svarbių teisinių pasekmių, ypač kalbant apie taikytinas procedūrines taisykles.

38. Dėl *naujos pagalbos* pažymėtina, kad valstybės narės visų pirma privalo apie ją pranešti Komisijai ir gauti jos leidimą ją įgyvendinti. Iš SESV 108 straipsnio 2 ir 3 dalių taip pat matyti, kad Komisija tiek per išankstinio patikrinimo, tiek per oficialią tyrimo procedūrą privalo patikrinti, ar nauja pagalba yra suderinama su vidaus rinka. Siekiant, be kita ko, teisinio saugumo, Reglamento Nr. 659/1999 2–7 straipsniuose (dabar – Reglamento Nr. 2015/1589 2–7 straipsniai) patikslinta Komisijos vykdomos kontrolės, susijusios su planais skirti naują pagalbą, atlikimo tvarka.

39. Antra, visiškai aišku, kad jei tokia vadinamoji „nauja“ pagalba suteikiama be Komisijos leidimo, ji tampa neteisėta pagalba (žr. Reglamento Nr. 659/1999 1 straipsnio f punktą, kuris dabar yra Reglamento Nr. 2015/1589 1 straipsnio f punktas). Šis pagalbos kvalifikavimas kaip „naujos“ pagalbos turi dvi pasekmes. Pirma, Komisija privalo nagrinėti ginčijamas priemones, o padariusi išvadą dėl jų nesuderinamumo, reikalauti ją susigrąžinti. Antra, nacionaliniai teismai, kurie nėra įgalioti vertinti pagalbos priemonių suderinamumo, vis dėlto gali tam tikromis sąlygomis nurodyti šias priemones susigrąžinti [4].

40. *Vadinamajai „esamai“ pagalbai* taikomos skirtingos procedūrinės taisyklės pagal SESV 108 straipsnio 1 dalį. Šioje nuostatoje iš tikrųjų numatyta, kad Komisija kartu su valstybėmis narėmis kontroliuoja visas šiose valstybėse esamas pagalbos schemas ir gali joms siūlyti atitinkamas priemones, reikalingas vidaus rinkai laipsniškai plėtoti arba jai veikti, pagal Reglamento Nr. 659/1999 17–19 straipsniuose (dabar – Reglamento Nr. 2015/1589 21–23 straipsniai) nustatytą tvarką.

3 Italijos valdžios institucijų nuomone, ši nuostata taikytina visoms pagalbos priemonėms, įskaitant tas, kurios buvo suteiktos prieš jai įsigaliojant (žr. 2003 m. balandžio 10 d. Sprendimo *Scott / Komisija*, T-366/00, EU:T:2003:113, 53 punktą).

4 Žr. 2008 m. vasario 12 d. Sprendimą *CELF ir ministre de la Culture et de la Communication* (C-199/06, EU:C:2008:79).

41. Pagal šią tvarką esama pagalba gali būti teikiama tol, kol Komisija nuspręs, kad ji yra nesuderinama [5]. Skirtingai nei nauja pagalba, apie esamą pagalbą neturi būti pranešta Komisijai ir ji nelaikoma neteisėta. Komisija gali imtis atitinkamų priemonių dėl esamų pagalbos schemų tam, kad jos būtų pakeistos arba ateityje nutrauktos, tačiau jokiu būdu negali reikalauti jų susigrąžinti.

42. Nors „esamos“ ir „naujos“ pagalbų atskyrimas siejamas su svarbiomis teisinėmis pasekmėmis, jį ne visada lengva suprasti.

43. Iš tiesų svarbu priminti, kad pati iš Sutarčių kildinama sąvoka „esama“ pagalba (kitais atvejais – „nauja“ pagalba) nėra jose apibrėžta, todėl pirmiausia reikia remtis antrinės teisės aktuose pateiktais apibrėžimais, konkrečiau kalbant, valstybės pagalbos sritį reglamentuojančiomis taisyklėmis, t. y. šioje byloje nagrinėjamu Reglamentu Nr. 659/1999, jį pakeitusiu Reglamentu Nr. 2015/1589 ir Teisingumo Teismo ir Bendrojo Teismo nagrinėtose bylose pateiktais paaiškinimais.

44. Šiais „procedūros“ reglamentais siekiama kodifikuoti ir patikslinti Komisijos sprendimų priėmimo praktiką, siekiant ne tik užtikrinti tinkamą procedūrų, numatytų Sutarčių nuostatose, veikimą ir veiksmingumą [6], bet ir išspręsti skaidrumo ir teisinio tikrumo problemą [7]. Pagrindinis jų tikslas – aiškiau apibrėžti ir nustatyti Komisijos galias ir veiksmus valstybės pagalbos srityje.

45. Šiuose reglamentuose taip pat pateikiami svarbūs paaiškinimai tiek dėl pagalbų rūšių, kurios turi būti laikomos esamomis pagalbomis (kitais atvejais – naujomis pagalbomis), tiek dėl tvarkos, taikytinos atsižvelgiant į šias skirtingas valstybės pagalbos rūšis, kai Komisija atlieka centralizuotą pagalbos priemonių tikrinimą.

46. Šie reglamentai buvo parengti vadovaujantis gairėmis, daugiausia atitinkančiomis tai, ko verta pasimokyti iš Sąjungos teismų jurisprudencijos, kuria šioje srityje pirmiausiai reikia remtis aiškinant Sutarties nuostatas [8], nors tam tikri šių reglamentų aspektai gali būti naujoviški.

47. Tai ypač pasakytina apie Reglamente Nr. 659/1999 nurodytas esamos pagalbos rūšis.

48. Kaip Teisingumo Teismas aiškiai nurodė savo jurisprudencijoje, priimtoje anksčiau, nei įsigaliojo Reglamentas Nr. 659/1999, tiek iš EB sutarties 93 straipsnio (dabar – SESV 108 straipsnis) turinio, tiek iš jo tikslo matyti, jog esama pagalba minėto straipsnio 1 dalies prasme turi būti laikoma iki EB sutarties įsigaliojimo egzistavusi pagalba ir pagalba, kuri galėjo būti teisėtai įgyvendinta EB 88 straipsnio 3 dalyje numatytomis sąlygomis, įskaitant tas, kurios išplaukia iš Teisingumo Teismo 1973 m. gruodžio 11 d. Sprendime *Lorenz* (120/73, EU:C:1973:152, 4–6 punktai) pateikto šio straipsnio išaiškinimo [9].

49. Iš to matyti, kad trys iš penkių esamos pagalbos rūšių, numatytų Reglamento Nr. 659/1999 1 straipsnio b punkte, yra tos, kurias Sąjungos teismas jau buvo nustatęs, t. y. pagalba, suteikta iki Sutarties įsigaliojimo atitinkamoje valstybėje narėje (1 straipsnio b punkto i papunktis), ir dvi patvirtintos pagalbos rūšys (1 straipsnio b punkto ii ir iii papunkčiai).

5 Žr., pavyzdžiui, 1994 m. kovo 15 d. Sprendimą *Banco Exterior de España* (C-387/92, EU:C:1994:100, 20 punktas).

6 Žr. Reglamento Nr. 659/1999 2 konstatuojamąją dalį.

7 Žr., be kita ko, Reglamento Nr. 659/1999 3, 4, 7, 11, 14, 17 ir 21 konstatuojamąsias dalis.

8 Šiuo klausimu žr. Komisijos pranešimą dėl SESV 107 straipsnio 1 dalyje vartojamos valstybės pagalbos sąvokos (OL C 262, 2016, p. 1, 3 punktas).

9 Žr. 1994 m. rugpjūčio 9 d. Sprendimą *Namur-Les assurances du crédit* (C-44/93, EU:C:1994:311, 13 punktas) ir 1999 m. birželio 17 d. Sprendimą *Piaggio* (C-295/97, EU:C:1999:313, 48 punktas).

50. Vis dėlto, palyginti su tuo, kas išplaukia iš Sutarties tekstų, aiškinamų vadovaujantis Teisingumo Teismo jurisprudencija, naujove galima laikyti dvi likusias pagalbos rūšis, t. y. pagalbą, kuriai taikomas senaties terminas yra pasibaigęs (1 straipsnio b punkto iv papunktis, siejamas su Reglamento Nr. 659/1999 15 straipsniu), ir pagalbos priemones, kai gali būti nustatyta, kad jos nebuvo valstybės pagalba suteikimo momentu, tačiau vėliau tokia tapo dėl bendrosios rinkos vystymosi (to paties reglamento 1 straipsnio b punkto v papunktis).

51. Būtent ši byla suteikia galimybę aptarti šias dvi rūšis. Pirmasis klausimas iš tiesų susijęs su Reglamento Nr. 659/1999 1 straipsnio b punkto v papunktyje nurodytos esamos pagalbos rūšimi. Antrasis klausimas susijęs su pagalbos, kuriai taikytinas senaties terminas yra pasibaigęs (žr. Reglamento Nr. 659/1999 1 straipsnio b punkto iv papunktį ir 15 straipsnį), pobūdžiu.

52. Vis dėlto atrodo, kad dėl Reglamento Nr. 659/1999 taikymo *ratione temporis*, kaip ir dėl galimybės ieškinyje dėl žalos atlyginimo, kaip antai nagrinėjamame pagrindinėje byloje, remtis šio reglamento naujoviškomis esamą pagalbą apibrėžiančiomis nuostatomis, akivaizdu, gali kilti diskusijų dėl iki šio teisės akto įsigaliojimo dienos išmokėtų subsidijų [10].

53. Nors neginčijama, kad Reglamentas Nr. 659/1999 daugiausia grindžiamas Bendrijos *acquis*, kiek tai susiję su Sutarčių nuostatų valstybės pagalbos srityje įgyvendinimo taisyklėmis, ir kad, be kita ko, jis iš esmės yra procedūrinio pobūdžio, o tai iš principo reiškia, kad jis taikomas nuo jo įsigaliojimo dienos [11], šio reglamento 1 straipsnio b punkte pateikta aplinkybių, kurioms esant pagalbą reikia laikyti esama, sąvoka yra platesnė nei ta, kuri iki šios buvo pateikta Teisingumo Teismo jurisprudencijoje [12].

54. Šioje byloje abejoju, kad Italijos valdžios institucijos bet kuriuo atveju gali remtis esamos pagalbos rūšimis, kurios nurodytos Reglamento Nr. 659/1999 1 straipsnio b punkto iv ir v papunkčiuose, siekdamos, kad būtų atmesti FTDM ieškiniai dėl žalos atlyginimo, kuriais siekiama nubausti už pareigos pranešti apie ginčijamas priemones nesilaikymą, nes buvo aiškių požymių, leidusių manyti, kad reikšmingų faktinių aplinkybių susiklostymo laikotarpiu tai buvo nauja pagalba.

55. Šiuo klausimu svarbu pažymėti, jog tik tada, kai ne vieną dešimtmetį trukusioje FTDM ieškinių dėl žalos atlyginimo nagrinėjimo procedūroje nacionaliniai teismai buvo labai pažengę į priekį, Italijos valdžios institucijos nusprendė, jog reikėtų remtis šiomis nuostatomis.

56. Galiausiai man atrodo svarbu priminti, kad Reglamento Nr. 659/1999 ir jį pakeitusio Reglamento Nr. 2015/1589 nuostatomis pirmiausia siekiama patikslinti darbo tvarką ir procedūrines taisykles, kurių Komisija turi laikytis, vertindama pagalbos priemones. Šiais reglamentais *a priori* nesiekiama reglamentuoti atvejų, kai nacionaliniai teismai nagrinėja ir turi priimti sprendimą bylose dėl pagalbos priemonių [13], net jei nacionalinis teismas gali vadovautis juose pateiktais apibrėžimais [14].

57. Atsižvelgdamas į visus šiuos svarstymus, kurie bus svarbūs tuo atveju, jei Teisingumo Teismas nuspręs, kad ginčijama pagalba turi būti pripažįstama esama pagalba pagal Reglamento Nr. 659/1999 1 straipsnio b punkto nuostatas (kaip paaiškinsiu vėliau, man neatrodo, kad taip neturėtų nutikti), nagrinėsiu pateiktus prejudicinius klausimus.

10 Šį klausimą taip pat iškėlė FTDM, kuri iš esmės teigia, kad Reglamento Nr. 659/1999 nuostatos negali būti taikomos atgaline data, siekiant priemones kvalifikuoti kaip esamą pagalbą, kuri negalėjo būti kvalifikuojama kaip tokia jos patvirtinimo momentu.

11 Žr., be kita ko, 2015 m. kovo 26 d. Sprendimą *Komisija / Moravia Gas Storage* (C-596/13 P, EU:C:2015:203, 33 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija).

12 Žr., be kita ko, 1999 m. birželio 17 d. Sprendimą *Piaggio* (C-295/97, EU:C:1999:313, 48 punktas), paskelbtą prieš įsigaliojant Reglamentui Nr. 659/1999.

13 Šiuo klausimu pažymėtina, kad Reglamento Nr. 659/1999 23a straipsnyje (dabar – Reglamento (ES) 2015/1589 29 straipsnyje) konkrečiai numatyti bendradarbiavimo su nacionaliniais teismais mechanizmai, kuriais, be kita ko, siekiama užtikrinti nuoseklų SESV 107 ir 108 straipsnių taikymą.

14 Šiuo klausimu dėl esamos pagalbos kvalifikavimo pagal Reglamento Nr. 659/1999 1 straipsnio b punkto i papunktį, be kita ko, žr. 2013 m. liepos 18 d. Sprendimą *P* (C-6/12, EU:C:2013:525, 42–44 punktai) ir 2015 m. kovo 19 d. Sprendimą *OTP Bank* (C-672/13, EU:C:2015:185, 61 punktas).

Dėl pirmojo prejudicinio klausimo: reikšmingas kriterijus kvalifikuojant dar neliberalizuotoje rinkoje suteiktą pagalbą kaip naują arba esamą pagalbą

58. Pirmuoju klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas siekia sužinoti, koks yra reikšmingas kriterijus, taikytinas kvalifikuojant pagrindinėje byloje nagrinėjamą valstybės pagalbą kaip „naują“ arba „esamą“ pagalbą, jeigu ji buvo suteikta dar oficialiai neliberalizuotoje rinkoje.

59. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo teigimu, Reglamento Nr. 659/1999 1 straipsnio b punkto v papunkčio pirmame sakinyje nurodytas kriterijus prieštarauja tam, kuris buvo suformuotas Bendrojo Teismo sprendimo *Alzetta* 143 punkte.

60. Mano nuomone, ir neatsižvelgiant į tai, ar toks prieštaravimas iš tikrųjų egzistuoja, šis klausimas grindžiamas klaidinga prielaida [15].

61. Siekiant suprasti esamos pagalbos rūšies, nurodytos Reglamento Nr. 659/1999 1 straipsnio b punkto v papunktyje, svarbą, reikia remtis šio reglamento 4 konstatuojamosios dalies tekstu, pagal kurį „<…> vidaus rinkos sukūrimas ir stiprinimas yra laipsniškas procesas, atsispindintis kuriant nuolatinę valstybės pagalbos politiką; <…> po šių pokyčių tam tikros *priemonės, kurios jas įgyvendinant nebuvo laikomos valstybės pagalba, galėjo ja tapti vėliau*“ [16].

62. Vadovaujantis Reglamento Nr. 659/1999 1 straipsnio b punkto v papunkčiu į veiklos liberalizavimo pagal Sąjungos teisę datą turi būti atsižvelgiama tik siekiant, kad po šios datos priemonė, kuri nebuvo pagalba iki liberalizavimo, nebūtų pripažinta esama pagalba. Tačiau vien šios liberalizavimo datos, nustatytos įsigaliojus Europos teisės aktams, nepakanka, kad būtų atmesta galimybė priemonę kvalifikuoti kaip naują pagalbą, jeigu, remiantis rinkos vystymosi kriterijumi, galima įrodyti, kad priemonė nustatyta rinkoje, kuri jau buvo visiškai ar iš dalies atverta konkurencijai iki atitinkamos veiklos liberalizavimo pagal Sąjungos teisę datos [17].

63. Kitaip tariant, siekiant taikyti šią nuostatą reikia daryti prielaidą, kad tuo momentu, kai nagrinėjamos valstybės priemonės buvo patvirtintos, jos nebuvo valstybės pagalba, nes netenkino poveikio valstybių narių tarpusavio prekybai ir konkurencijos iškraipymo sąlygų.

64. Tokia pati prielaida daroma ir Sprendime *Alzetta*. Tame sprendime, atmesdamas galimybę ginčijamą priemonę kvalifikuoti kaip naują pagalbą, Bendrasis Teismas iš tiesų atsižvelgė į tai, kad „nagrinėjamos pagalbos schemos jų sudarymo momentu, t. y. 1981 ir 1985 m., nepateko į Sutarties 92 straipsnio 1 dalies [dabar – SESV 107 straipsnio 1 dalies] taikymo sritį, kiek tai susiję su vietos, regioninio ar nacionalinio transporto sektoriuje suteikta pagalba“ [18].

65. Šiuo klausimu reikia priminti, jog tam, kad priemonė būtų kvalifikuojama valstybės pagalba, kaip tai suprantama pagal SESV 107 straipsnio 1 dalį, ji turi tenkinti keturias kumuliacines sąlygas. Pirma, tai turi būti valstybės arba iš valstybinių išteklių suteikta pagalba. Antra, tokia priemone turi būti daromas poveikis valstybių narių tarpusavio prekybai. Trečia, priemonė turi suteikti atrankinį pranašumą jos gavėjui. Ketvirta, tokia priemone turi arba gali būti iškraipoma konkurencija [19].

15 Galiausiai būtent tai per teismo posėdį pripažino Prancūzijos Respublika, iš pradžių įstojusi į bylą palaikyti Italijos Respublikos pozicijos šiuo klausimu.

16 Išskirta mano.

17 Žr. neseniai priimto 2018 m. sausio 16 d. Sprendimo *EDF / Komisija* (T-747/15, EU:T:2018:6, 369 punktas), dėl kurio šiuo metu Teisingumo Teisme nagrinėjamas apeliacinis skundas (byla C-221/18 P).

18 Žr. Sprendimo *Alzetta* 146 punktą.

19 Žr., be kita ko, 2016 m. gruodžio 21 d. Sprendimą *Komisija / Hansestadt Lübeck* (C-524/14 P, EU:C:2016:971, 40 punktas), 2016 m. gruodžio 21 d. Sprendimą *Komisija / World Duty Free Group SA ir kt.* (C-20/15 P ir C-21/15 P, EU:C:2016:981, 53 punktas) ir 2017 m. birželio 27 d. Sprendimą *Congregación de Escuelas Pías Provincia Betania* (C-74/16, EU:C:2017:496, 38 punktas).

66. Nors tiesa, kad, kalbant apie konkurencijai dar neatvertas rinkas, valstybės pagalba iš principo gali būti laikoma esama pagalba, kai galima nustatyti, kad jos patvirtinimo momentu tai nebuvo pagalba, ypač dėl to, kad rinka nebuvo liberalizuota, Teisingumo Teismas jau yra nusprendęs, kad toks liberalizavimo nebuvimas nebūtinai reiškia, jog valstybės pagalba negalėjo daryti poveikio valstybių narių tarpusavio prekybai ar iškraipyti konkurenciją arba kelti grėsmę, kad ji bus iškraipyta [20].

67. Be to, aplinkybė, kad šioje byloje aptariama jūrų kabotažo rinka buvo oficialiai liberalizuota tik jau išmokėjus ginčijamas subsidijas [21], neleidžia atmesti galimybės, kad tai nebuvo pirma nurodytas sąlygas tenkinanti pagalba.

68. Visų pirma, kaip matyti iš byloje *Fallimento Traghetti del Mediterraneo* priimto sprendimo 50 punkto, negalima atmesti galimybės, kad, pirma, *Tirrenia*, aptarnaudama vidaus maršrutus, konkuravo su kitų valstybių narių įmonėmis, ir, antra, kad ji konkuravo su tokiomis įmonėmis aptarnaudama tarptautinius maršrutus. Taip pat negalima atmesti to, kad, nesant atskiros šių skirtingų veiklos rūšių apskaitos, galėjo egzistuoti kryžminio subsidijavimo rizika, t. y. šiuo atveju rizika, jog pajamos iš kabotažo, kuriam buvo skirtos pagrindinėje byloje nagrinėjamos subsidijos, buvo naudojamos veiklai minėtais tarptautiniais maršrutais finansuoti [22].

69. Kaip, be kita ko, nurodė prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, iš įvairių su įmonių grupe *Gruppo Tirrenia di Navigazione* susijusių bylų, kuriose buvo priimtas 2005 m. gegužės 10 d. Sprendimas *Italija / Komisija* (C-400/99, EU:C:2005:275), 2007 m. birželio 20 d. Sprendimas *Tirrenia di Navigazione ir kt. / Komisija* (T-246/99, nepaskelbtas Rink., EU:T:2007:186) ir 2009 m. kovo 4 d. Sprendimas *Tirrenia di Navigazione ir kt. / Komisija* (T-265/04, T-292/04 ir T-504/04, nepaskelbtas Rink., EU:T:2009:48), matyti, jog tai, kad jūrų kabotažo rinka nebuvo oficialiai liberalizuota, neturėjo reikšmės tam tikrų šiose bylose nagrinėtų valstybės priemonių kvalifikavimui kaip naujos pagalbos.

70. Taigi aplinkybė, kad atitinkama valstybės pagalba buvo skirta įmonėms, veikiančioms dar neliberalizuotoje rinkoje, paremti, neatleidžia tos valstybės valdžios institucijų nuo Sutarties nuostatų, susijusių su nauja valstybės pagalba, laikymosi.

71. Net jeigu tuo metu, kai nacionalinė priemonė patvirtinama, ji atitinka valstybės pagalbos sąvoką, nes tenkina visas pirma išdėstytas sąlygas, ir, be kita ko, neginčijama, jog ji gali daryti poveikį valstybių narių tarpusavio prekybai ir iškraipyti konkurenciją arba kelti jos iškraipymo grėsmę, šios priemonės iš principo negalima laikyti esama pagalba vien dėl to, kad atitinkama rinka nebuvo oficialiai liberalizuota.

72. Nagrinėjamu atveju, kaip matyti iš Teisingumo Teismui pateiktos bylos medžiagos, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas tikrai įsitikino, kad buvo įvykdytos nagrinėjimų subsidijų pripažinimui valstybės pagalba keliamos sąlygos. Šis teismas, atrodo, pritarė *Corte d'appello di Genova* (Genujos apeliacinis teismas) vertinimui, kad, klostantis bylai reikšmingoms aplinkybėms, atitinkama rinka buvo konkurencinga. Būtent iš nutarties dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą 22 ir 54 punktų, be kita ko, matyti, kad, šio teismo teigimu, *Tirrenia* suteiktos subsidijos galėjo daryti poveikį valstybių narių tarpusavio prekybai ir „kad jos potencialiai galėjo daryti poveikį prekybai ir laisvai konkurencijai“. Todėl prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas mano, kad šios subsidijos iškraipė arba galėjo iškraipyti konkurenciją [23].

20 Šiuo klausimu žr. 2010 m. birželio 10 d. Sprendimą *Fallimento Traghetti del Mediterraneo* (C-140/09, EU:C:2010:335, 49 punktas).

21 1992 m. gruodžio 7 d. Tarybos reglamentas (EEB) Nr. 3577/92, taikantis laisvės teikti paslaugas principą jūrų transportui valstybėse narėse (jūrų kabotažas) (OL L 364, 1992, p. 7; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 6 sk., 2 t., p. 10), kuriuo jūrų transporto paslaugos liberalizuotos nuo 1993 m. sausio 1 d. Šio reglamento 6 straipsnio 2 dalyje, be kita ko, buvo numatyta, kad iki 1999 m. sausio 1 d. šis reglamentas buvo laikinai netaikomas salų kabotažui Viduržemio jūroje.

22 2010 m. birželio 10 d. Sprendimas *Fallimento Traghetti del Mediterraneo* (C-140/09, EU:C:2010:335, 49 ir 50 punktai).

23 Per teismo posėdį Italijos Respublika vis dėlto laikėsi nuomonės, kad negali būti kalbos apie konkurencijos atitinkamoje rinkoje iškraipymą; būtent tai ji konkrečiai neigė, pateikdama įvairius kaltinimus prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiame teisme.

73. Taigi, siekiant atsakyti į pirmąjį klausimą, turi būti laikoma, kad pagrindinėje byloje nagrinėjamos subsidijos negali būti kvalifikuojamos kaip esama valstybės pagalba vien dėl to, jog rinka nebuvo oficialiai liberalizuota, nes neginčijama, kad, pirma, ši pagalba galėjo daryti poveikį valstybių narių tarpusavio prekybai ir, antra, iškraipė ar galėjo iškraipyti konkurenciją.

74. Vadinasi, nei Reglamento Nr. 659/1999 1 straipsnio b punkto v papunktis, nei Bendrojo Teismo sprendime *Alzetta* suformuluotas principas, mano nuomone, nėra taikytini šioje byloje.

75. Taigi visiškai pritariu Komisijos nuomonei, jog, siekiant atsakyti į pirmąjį klausimą, turi būti laikoma, kad pagrindinėje byloje nagrinėjamos subsidijos negali būti kvalifikuojamos kaip esama valstybės pagalba vien dėl to, jog rinka nebuvo oficialiai liberalizuota, nes neginčijama, kad, pirma, ši pagalba galėjo daryti poveikį valstybių narių tarpusavio prekybai ir, antra, iškraipė ar galėjo iškraipyti konkurenciją.

76. Atsižvelgiant į visa tai, kas išdėstyta, ir, nesant reikalo toliau nagrinėti, ar Reglamento Nr. 659/1999 nuostatos taikytinos *ratione temporis*, į pirmąjį klausimą reikia atsakyti taip, kad, siekiant pagrindinėje byloje nagrinėjamą valstybės pagalbą kvalifikuoti kaip esamą arba naują pagalbą, nereikia taikyti Reglamento Nr. 659/1999 1 straipsnio b punkto v papunkčio taisyklių, nei Sprendime *Alzetta* suformuluoto principo, pagal kurį pagalba, suteikta įmonėms, veikiančioms dar neliberalizuotoje rinkoje, turėtų būti laikoma esama pagalba.

Dėl antrojo prejudicinio klausimo: Reglamento Nr. 659/1999 1 straipsnio b punkto iv papunkčio arba teisėtų lūkesčių ir teisinio tikrumo principų taikymas

77. Antruoju klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas siekia išsiaiškinti, ar, norint pagrindinėje byloje nagrinėjamą valstybės pagalbą kvalifikuoti kaip esamą arba naują pagalbą, galima remtis Reglamento Nr. 659/1999 1 straipsnio b punkto iv papunkčiu, kuriame esama pagalba apibrėžiama kaip „pagalba, kuri pagal 15 straipsnį yra laikoma esama pagalba“, ar veikiau reikia vadovautis teisėtų lūkesčių apsaugos ir teisinio tikrumo principais.

Dėl galimybės remtis Reglamento Nr. 659/1999 1 straipsnio b punkto iv papunkčiu

78. Svarbu pažymėti, kad pagrindinė byla yra susijusi su ieškiniu dėl valstybės patraukimo atsakomybėn už nuostatų, taikytinų valstybės pagalbos srityje, pažeidimą, ypač už pareigos iš anksto pranešti apie pagalbos priemones nesilaikymą, pažeidžiant SESV 108 straipsnio 3 dalį. Ieškovė pagrindinėje byloje, kaip su pagalbos gavėja konkuruojanti įmonė, siekia gauti žalos, kurią ji tariamai patyrė dėl neteisėto ginčijamų subsidijų suteikimo, atlyginimą.

79. Be to, iš Teisingumo Teismui pateiktos bylos medžiagos matyti, kad Komisija nepriėmė sprendimo dėl pagrindinėje byloje nagrinėjamos valstybės pagalbos teisėtumo ir suderinamumo (*stand-alone private enforcement* situacija).

80. Vis dėlto, kaip Teisingumo Teismas jau turėjo galimybę patikslinti Sprendime *Transalpine Ölleitung in Österreich*, jeigu Reglamente Nr. 659/1999 esančios procedūrinio pobūdžio taisyklės taikomos visoms su valstybės pagalba susijusioms administracinėms procedūroms, Komisijos vykdytoms tuo metu, kai šis reglamentas įsigaliojo, t. y. 1999 m. balandžio 16 d., vis dėlto šiame reglamente nėra jokios nuostatos, susijusios su nacionalinių teismų įgaliojimais ir įpareigojimais, kurie ir toliau reglamentuojami Sutarties nuostatomis, atsižvelgiant į Teisingumo Teismo pateiktus išaiškinimus [24].

24 2006 m. spalio 5 d. Sprendimas *Transalpine Ölleitung in Österreich* (C-368/04, EU:C:2006:644, 34 ir 35 punktai).

81. Iš tikrųjų, remiantis suformuota teismo jurisprudencija, stebint, ar valstybės narės laikosi įpareigojimų pagal SESV 107 ir 108 straipsnius, nacionaliniams teismams ir Komisijai priskiriami papildomi ir skirtingi vaidmenys. Nors pagalbos priemonių suderinamumo su vidaus rinka vertinimas priklauso išimtinei Komisijos, kontroliuojamos Sąjungos teismų, kompetencijai, nacionaliniai teismai užtikrina teisės subjektų teisių apsaugą tuo atveju, jei pažeidžiamas SESV 108 straipsnio 3 dalyje nustatytas įpareigojimas iš anksto Komisijai pranešti apie valstybės pagalbą [25].

82. Vykdydami savo pareigas, susijusias su teisės subjektų teisių apsaugos užtikrinimu, nacionaliniai teismai, palyginti su Komisija, turi tam tikrą savarankiškumą ir nepriklausomumą.

83. Taip būtent yra tuo atveju, kai šie teismai turi priimti sprendimą dėl įmonių, konkuruojančių su pagalbos priemones gavusiomis įmonėmis, pateiktų prašymų atlyginti žalą, tariamai padarytą dėl neteisėto tokių priemonių suteikimo.

84. Taigi, galimybė reikalauti atlyginti žalą iš esmės visiškai nepriklauso nuo tuo pačiu metu Komisijos atliekamo tyrimo, susijusio su ta pačia pagalbos priemone.

85. Šiuo klausimu Teisingumo Teismas jau ne kartą nusprendė, jog tai, kad Komisija pradėjo oficialią tyrimo dėl valstybės pagalbos procedūrą, neatleidžia nacionalinių teismų nuo pareigos užtikrinti teisės subjektų teisių apsaugą tuo atveju, jei buvo galimai pažeista SESV 108 straipsnio 3 dalis [26].

86. Be to, kalbant apie nacionalinių teismų savarankiškumo lygį, reikia priminti, jog siekiant, kad nebūtų pažeistas tiesioginis SESV 108 straipsnio 3 dalies paskutinio sakinio veikimas ir teisės subjektų interesai, kurių apsaugą šie teismai privalo užtikrinti, negali būti taip, kad Komisijos sprendimu, pripažįstančiu pagalbą, apie kurią nepranešta, suderinama su bendrąja rinka, būtų *a posteriori* įteisinamos įgyvendinimo priemonės, kurios buvo neteisėtos, nes priimtos pažeidžiant šioje nuostatoje nustatytą draudimą. Bet koks kitas aiškinimas pateisintų atitinkamos valstybės narės daromą šios nuostatos pažeidimą, ir ši nuostata netektų savo veiksmingumo [27].

87. Taigi, jei ieškovė nacionaliniame teisme gali įrodyti patyrusi žalos dėl išankstinio pagalbos įgyvendinimo, konkrečiau kalbant, dėl pagalbos gavėjui suteikto neteisėto konkurencinio pranašumo, ieškinys dėl žalos atlyginimo gali būti patenkintas, netgi jei nacionalinio teismo sprendimo priėmimo momentu nagrinėjama pagalba jau buvo patvirtinta Komisijos.

88. Ši išvada *mutatis mutandis* taikoma tokiu atveju, kaip nagrinėjamas pagrindinėje byloje, kai Komisija nepriėmė konkretaus sprendimo dėl nagrinėjamos pagalbos priemonių teisėtumo. Kadangi sprendimu, kuriuo suteikta neteisėta pagalba vėliau pripažįstama suderinama, *a posteriori* neįteisinamos šios pagalbos įgyvendinimo priemonės, kurios iš esmės buvo neteisėtos, nes priimtos pažeidžiant Sutartyje numatytus pranešimo ir neveikimo (*standstill*) įpareigojimus, tai, kad Komisija nepriėmė sprendimo dėl pagalbos priemonių, taip pat nereiškia, kad dėl praleisto termino tokios priemonės gali būti įteisintos.

25 Žr. 2006 m. spalio 5 d. Sprendimą *Transalpine Ölleitung in Österreich* (C-368/04, EU:C:2006:644, 37 ir 38 punktai ir juose nurodyta jurisprudencija).

26 Žr., be kita ko, 1996 m. liepos 11 d. Sprendimą *SFEI ir kt.* (C-39/94, EU:C:1996:285, 44 punktas) ir 2013 m. lapkričio 21 d. Sprendimą *Deutsche Lufthansa* (C-284/12, EU:C:2013:755, 32 punktas).

27 Žr. 1991 m. lapkričio 21 d. Sprendimą *Fédération nationale du commerce extérieur des produits alimentaires ir Syndicat national des négociants et transformateurs de saumon* (C-354/90, EU:C:1991:440, 16 punktas), 2003 m. spalio 21 d. Sprendimą *van Calster ir kt.* (C-261/01 ir C-262/01, EU:C:2003:571, 63 punktas) ir 2006 m. spalio 5 d. Sprendimą *Transalpine Ölleitung in Österreich* (C-368/04, EU:C:2006:644, 41 punktas).

89. Šiomis aplinkybėmis ir ypač atsižvelgiant į nacionalinių teismų vaidmenį, kai į juos kreipiamasi su tokiais „stand-alone“ ieškiniais dėl žalos atlyginimo, ir į šių teismų, palyginti su Komisija, turimą nepriklausomumo lygį, panašu, kad esamos pagalbos sąvoka, kaip ji suprantama pagal Reglamento Nr. 659/1999 1 straipsnio b punkto iv papunktį, yra glaudžiai susijusi su šio reglamento 15 straipsnyje apibrėžtomis senaties termino taisyklėmis, kurios, kaip matyti iš to 15 straipsnio 1 dalies, susijusios su „Komisijos įgaliojimais pagalbos susigrąžinimo srityje“.

90. Ši sąvoka, apibrėžta Reglamento Nr. 659/1999 1 straipsnio b punkto iv papunktyje, reiškia bet kokią pagalbą, kuriai taikomas dešimties metų senaties terminas, per kurį Komisija įgaliota reikalauti ją susigrąžinti, jau yra suėjęs. Šia senaties termino taisykle siekiama užtikrinti, kad bet koks Komisijos sprendimas būtų priimtas per pagrįstą laikotarpį, nes priešingu atveju suinteresuotieji asmenys turėtų teisėtų lūkesčių [28].

91. Suėjus Reglamento Nr. 659/1999 15 straipsnio 1 dalyje numatytam dešimties metų senaties terminui, Komisijos įgaliojimai reikalauti susigrąžinti neteisėtą pagalbą tiesiog apribojami laiko atžvilgiu. Subjektyvus senaties termino sustabdymo, nurodyto šio straipsnio 2 dalyje, apribojimas, mano nuomone, akivaizdžiai rodo, kad aptariamu senaties terminu tik nustatomi laiko apribojimai, taikytini Komisijos įgaliojimams reikalauti susigrąžinti neteisėtą pagalbą [29].

92. Vis dėlto šis Komisijos įgaliojimų apribojimas laiko atžvilgiu neužkerta kelio nacionalinių teismų galimybei nuspręsti, kad pagalba buvo neteisėta. Tai, kad pagalba gali tapti esama pagalba pagal Reglamento Nr. 659/1999 15 straipsnio 3 dalį, nereiškia, kad išnyksta valstybės padarytas pažeidimas, nes apie ją nebuvo pranešta.

93. Kitaip tariant, tai, jog suėjo senaties terminas, nereiškia, kad konkrečią valstybės pagalbą galima visiškai ir atgaline data įteisinti kaip esamą pagalbą ir dėl to turi išnykti teisinis pagrindas, kuriuo buvo grindžiamas prieš atitinkamą valstybę narę nukreiptas ieškinys, pareikštas asmenų ir konkurentų, kurių interesus galėjo paveikti neteisėtos pagalbos skyrimas.

94. Bet koks kitas aiškinimas susiaurintų valstybėms narėms tenkančios pareigos pranešti apie pagalbos priemones apimtį [30] ir kartu sumažintų SESV 108 straipsnio 3 dalies veiksmingumą.

95. Be to, tai paveiktų asmenų, kurie taip pat yra tiesioginiai šia nuostata įtvirtintos apsaugos adresatai, teises. Todėl, mano nuomone, nėra jokios priežasties, kodėl asmenims, kurių teisės suteikus neteisėtą pagalbą buvo galimai pažeistos dėl jų nenaudai iškraipytos konkurencijos, turėtų būti kliudoma pareikšti ieškinius dėl žalos atlyginimo, nes Komisija nesiėmė veiksmų arba nepriėmė sprendimo dėl nagrinėjamų priemonių.

96. Šiuo atveju atsižvelgiant į tai, kad aptariamos priemonės kvalifikuojamos kaip esama pagalba pagal Reglamento Nr. 659/1999 1 straipsnio b punkto iv papunktį, gali sumažėti teisminės kontrolės, susijusios su neteisėtai *Tirrenia* suteiktos valstybės pagalbos priemonėmis, veiksmingumas, o tai turėtų įtakos FTDM teisėtiems lūkesčiams, nes ši, pareikšdama Italijos valstybei ieškinį dėl žalos atlyginimo, pasikliovė principais ir gairėmis, kurie tuo metu, kai pagalba buvo išmokėta, sudarė Bendrijos *acquis*.

28 Žr., be kita ko, 1987 m. lapkričio 24 d. Sprendimą *RSV / Komisija* (223/85, EU:C:1987:502, 17 punktas).

29 Žr., be kita ko, 2002 m. balandžio 30 d. Sprendimą *Government of Gibraltar / Komisija* (T-195/01 ir T-207/01, EU:T:2002:111, 130 punktas).

30 Šiuo klausimu žr. 2003 m. spalio 21 d. Sprendimą *van Calster ir kt.* (C-261/01 ir C-262/01, EU:C:2003:571, 60 punktas), 2006 m. spalio 5 d. Sprendimą *Transalpine Ölleitung in Österreich* (C-368/04, EU:C:2006:644, 41 ir 42 punktai) ir 2008 m. vasario 12 d. Sprendimą *CELF ir ministre de la Culture et de la Communication* (C-199/06, EU:C:2008:79, 40 punktas).

97. Šioje byloje subsidijos, kurios 1976–1980 m. laikotarpiu buvo kas metus mokamos *Tirrenia*, yra valstybės pagalba, kurią reikia kvalifikuoti kaip naują pagalbą. Atsižvelgiant į tai, kad pagalba laikytina nauja, Italijos Respublika, prieš įgyvendindama šią pagalbą, privalėjo apie ją pranešti, kaip nustatyta EB sutarties 93 straipsnio 3 dalyje (dabar – SESV 108 straipsnio 3 dalyje). Kadangi tokio išankstinio pranešimo nebuvo padaryta, pagalba, kurią *Tirrenia* gavo 1976–1980 m. laikotarpiu, turi būti kvalifikuojama kaip neteisėta valstybės pagalba.

98. Dėl to, kad pagalba gali tapti esama pagalba pagal Reglamento Nr. 659/1999 15 straipsnio 3 dalį, negali būti ištaisytas pažeidimas, padarytas ją įgyvendinant.

99. Vienintelės senaties termino taisyklės, kurias nacionalinis teismas galėtų taikyti, yra iš nacionalinės teisės išplaukiančios taisyklės, aiškinamos atsižvelgiant į veiksmingumo ir lygiavertiškumo principus [31].

100. Šiomis aplinkybėmis dar būtina aptarti klausimą dėl galimybės Reglamento Nr. 659/1999 nuostatomis remtis nacionaliniame teisme.

101. Iš tiesų prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas laikėsi nuomonės, kad Teisingumo Teismas savo 2015 m. balandžio 16 d. priimtame Sprendime *Trapeza Eurobank Ergasias* (C-690/13, EU:C:2015:235) jau nusprendė, kad Reglamentas Nr. 659/1999 yra, be kita ko, taikytinas tuo atveju, kai nacionalinis teismas turi įvertinti, ar konkreti valstybės pagalba iš tikrųjų buvo esama pagalba, net jeigu buvo suteikta prieš įsigaliojant šiam reglamentui.

102. Vis dėlto reikia pažymėti, kad toje byloje Teisingumo Teismo buvo, be kita ko, klausiama, ar tuo atveju, kai tokios privilegijos, kaip nagrinėjamos šioje byloje, patenka į šios nuostatos taikymo sritį, jas nustačiusi valstybės narė privalo vykdyti išankstinę kontrolės procedūrą, numatytą EB 88 straipsnio 3 dalyje (dabar – SESV 108 straipsnio 3 dalyje), susijusią su nauja pagalba. Byla, kurioje buvo priimtas tas sprendimas, susijusi ne su ieškiniu dėl žalos atlyginimo, bet su tuo, kad galimai buvo netaikytos nacionalinės nuostatos, nustatančios privilegijas, kurios yra potencialiai nesuderinamos su valstybės pagalbos taisyklėmis.

103. Taigi neturėtų būti remiamasi šia jurisprudencija siekiant taikyti Reglamento Nr. 659/1999 1 straipsnio b punkto iv papunktyje esančią sąvoką ieškinio dėl žalos atlyginimo nagrinėjimo atveju.

104. Iš viso to, kas išdėstyta, matyti, kad Reglamento Nr. 659/1999 1 straipsnio b punkto iv papunktyje pateikta esamos pagalbos sąvoka negali būti taikoma tokiu atveju, kaip nagrinėjamas pagrindinėje byloje. Kitaip tariant, SESV nuostatos valstybės pagalbos srityje prieštarauja tam, kad, suėjus Reglamento Nr. 659/1999 15 straipsnyje numatytam pagalbos susigrąžinimo senaties terminui, būtų užkirstas kelias pareikšti ieškinį nacionaliniame teisme, siekiant valstybę patraukti atsakomybėn už išankstinio pranešimo pareigos, numatytos SESV 108 straipsnio 3 dalyje, pažeidimą.

105. Dar reikia, kaip antrojo klausimo antroje dalyje siūlo prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, išnagrinėti, ar Italijos valdžios institucijos gali remtis teisėtų lūkesčių ir teisinio tikrumo principais, kai joms pareiškiamas ieškinys dėl žalos atlyginimo, ir, jeigu taip, tai kokiu mastu.

31 Pagal analogiją žr. 2009 m. kovo 24 d. Sprendimą *Danske Slagterier* (C-445/06, EU:C:2009:178, 31–46 punktai).

Dėl galimybės remtis teisėtų lūkesčių ir teisinio saugumo principais

106. Kadangi nagrinėjamu atveju dėl ginčijamų subsidijų nebuvo priimtas Komisijos sprendimas, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, vadovaudamasis data, kai valstybė nusprendė suteikti šias subsidijas, privalės išsiaiškinti, ar, atsižvelgiant vien į pagrindinės bylos aplinkybes, nagrinėjama pagalba turi būti kvalifikuojama kaip esama, ar kaip nauja pagalba, o jei tai yra nauja pagalba, nustatyti, ar ji yra teisėta.

107. Tuo atveju, jei būtų patvirtinta, kad nagrinėjamos pagalbos priemonės buvo suteiktos pažeidžiant iš esmės absoliučią ir besąlyginę išankstinio pranešimo pareigą, laikausi nuomonės, kad atitinkamos valdžios institucijos negali remtis teisėtų lūkesčių ir teisinio saugumo principais, siekdamos išvengti pareigų vykdymo tuo atveju, kai įmonė, konkuruojanti su pagalbos gavėju, pareiškia ieškinį dėl žalos atlyginimo.

108. Pirmiausia, kalbant apie teisėtų lūkesčių principą, pakanka priminti, kad teisę juo remtis iš esmės turi kiekvienas asmuo, kuriam *administracija* suteikė pagrįstų vilčių, tačiau šioje byloje tai neturi reikšmės, nes ji nepateikė konkrečių garantijų.

109. Bet kuriuo atveju primintina, kad pagal suformuotą jurisprudenciją teisėtų lūkesčių apsaugos principu negali remtis asmuo, kuris pažeidė galiojančius teisės aktus [32]. Taip pat įtvirtinta, kad pagalbą gavusios įmonės gali turėti teisėtų lūkesčių dėl pagalbos teisėtumo tik tuo atveju, jeigu ji buvo suteikta laikantis SESV 108 straipsnyje nustatytos procedūros. Ši išvada dar labiau tinka, kalbant apie konkrečiai valstybės pagalbą suteikusius valstybės subjektus, kuriems bet kuriuo atveju negalėjo būti naudingas Komisijos neveikimas arba sprendimo dėl šios pagalbos nepriėmimas [33].

110. Šios valdžios institucijos taip pat negali remtis teisinio saugumo principu.

111. Žinoma, Teisingumo Teismas yra nusprendęs, kad net jei Sąjungos teisės aktų leidėjas nenustatė senaties termino, pagrindinis teisinio saugumo reikalavimas draudžia Komisijai be galo atidėlioti savo įgaliojimų vykdymą [34]. Šiuo atveju Komisijos delsimas nuspręsti, kad pagalba neteisėta ir kad valstybė narė ją turi panaikinti ir susigrąžinti, tam tikromis aplinkybėmis galėtų sukelti šios pagalbos *gavėjų* teisėtus lūkesčius, kurie kliudytų Komisijai nurodyti valstybei narei šią pagalbą susigrąžinti [35].

112. Nors šia jurisprudencija buvo siekiama apsaugoti teisėtus pagalbos gavėjo lūkesčius (nors pagalbos gavėjas iš principo nėra susijęs su prieš pagalbą suteikusias valstybės valdžios institucijas nukreiptu ieškiniu dėl žalos atlyginimo), vis dėlto ji buvo susijusi su išimtinėmis aplinkybėmis [36], kurios, mano manymu, neturi jokio panašumo su pagrindinėje byloje nagrinėjamu atveju.

113. Galiausiai manau, kad jei teisinio saugumo principas yra galbūt svarbus tuo atveju, kai atitinkama valstybė tinkamai pranešė apie pagalbos priemones, kurias ketino įgyvendinti, taip nėra tuo atveju, kai ši valstybė narė nesilaikė SESV 108 straipsnio 3 dalyje nustatytos išankstinio pranešimo pareigos, nors turėjo pagrįstų abejonių dėl šių priemonių teisėtumo, atsižvelgiant į valstybės pagalbos taisykles.

32 Šiuo klausimu žr. 2005 m. liepos 14 d. Sprendimo *ThyssenKrupp / Komisija* (C-65/02 P ir C-73/02 P, EU:C:2005:454, 41 punktą).

33 Žr., be kita ko, 2005 m. gruodžio 15 d. Sprendimą *Unicredito Italiano* (C-148/04, EU:C:2005:774, EU:C:2005:774, 104 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija).

34 Žr. 1972 m. liepos 14 d. Sprendimą *Geigy / Komisija* (52/69, EU:C:1972:73, 20 ir 21 punktai); 2002 m. rugsėjo 24 d. Sprendimą *Falck ir Acciaierie di Bolzano / Komisija* (C-74/00 P ir C-75/00 P, EU:C:2002:524, 140 ir 141 punktai) 2008 m. balandžio 22 d. Sprendimą *Komisija / Salzgitter* (C-408/04 P, EU:C:2008:236, 100 punktas).

35 Žr. 1987 m. lapkričio 24 d. Sprendimą *RSV / Komisija* (223/85, EU:C:1987:502, 17 punktas).

36 Nagrinėta priemonė buvo susijusi su sektoriumi, kuriam daug metų buvo teikiama Komisijos patvirtinta valstybės pagalba, ir ši priemonė buvo skirta veiklos, kuriai jau buvo skirta patvirtinta pagalba, papildomoms išlaidoms padengti (2003 m. sausio 28 d. Sprendimo *Vokietija / Komisija*, C-334/99, EU:C:2003:55, 44 punktas).

114. Vadinasi, nei teisėtų lūkesčių principas, kuriuo bet kuriuo atveju negali remtis galiojančius teisės aktus pažeidęs asmuo, nei teisinio saugumo principas, kuris negali būti taikomas, jei kompetentingos nacionalinės valdžios institucijos nepranešė apie naujos pagalbos priemones, negelbsti Italijos valdžios institucijų ginamos pozicijos.

115. Taigi siūloma į antrąjį klausimą atsakyti taip, kad Reglamento Nr. 659/1999 1 straipsnio b punkto iv papunktis netaikytinas tokiai situacijai, kaip nagrinėjama pagrindinėje byloje. Be to, kadangi pagrindinėje byloje nagrinėjama pagalba nebuvo suteikta laikantis pareigos Komisijai pranešti apie valstybės pagalbą, valstybė narė negali remtis teisėtų lūkesčių apsaugos ir teisinio saugumo principais tam, kad byloje dėl žalos atlyginimo išvengtų įpareigojimo susigrąžinti pagalbą.

Išvada

116. Atsižvelgdamas į visa tai, kas išdėstyta, siūlau Teisingumo Teismui taip atsakyti į *Corte suprema di cassazione* (Kasacinis teismas, Italija) pateiktus prejudicinius klausimus:

1) nei 1999 m. kovo 22 d. Tarybos reglamento (EB) Nr. 659/1999, nustatančio išsamias [SESV 108] straipsnio taikymo taisykles, 1 straipsnio b punkto v papunktis, nei 2000 m. birželio 15 d. Sprendimo Alzetta ir kt. / Komisija (T-298/97, T-312/97, T-313/97, T-315/97, T-600/97–T-607/97, T-1/98, T-3/98–T-6/98 ir T-23/98, EU:T:2000:151) 143 punkte suformuota taisyklė netaikoma nacionalinei valstybės pagalbos priemonei, kaip ji suprantama pagal SESV 107 straipsnio 1 dalį, jeigu jos įgyvendinimo momentu tokia priemonė galėjo daryti poveikį valstybių narių tarpusavio prekybai ir iškraipyti konkurenciją;

2) Reglamento Nr. 659/1999 1 straipsnio b punkto iv papunktis netaikytinas tokiai situacijai, kaip nagrinėjama pagrindinėje byloje. Kitaip tariant, SESV nuostatos valstybės pagalbos srityje prieštarauja tam, kad, suėjus Reglamento Nr. 659/1999 15 straipsnyje numatytam pagalbos susigrąžinimo senaties terminui, būtų užkirstas kelias pareikšti ieškinį nacionaliniame teisme, siekiant valstybę patraukti atsakomybėn už išankstinio pranešimo pareigos, numatytos SESV 108 straipsnio 3 dalyje, pažeidimą. Be to, kadangi pagrindinėje byloje nagrinėjama pagalba nebuvo suteikta laikantis SESV 108 straipsnio 3 dalyje nustatytos pareigos Komisijai pranešti apie valstybės pagalbą, valstybė narė negali remtis teisėtų lūkesčių apsaugos ir teisinio saugumo principais, siekdama išvengti patraukimo atsakomybėn už Sąjungos teisės pažeidimą, kai nagrinėjamas asmenų pareikštas ieškinys dėl žalos atlyginimo.